

19. Троцько В. Тенденції зміни ролі сил і засобів у проведенні міжнародних миротворчих операцій / С. Акулов, В. Троцько, Л. Троцько // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 161–166.
20. Храбан І. А. ООН і міжнародна безпека / І. Храбан // Трибуна. – 2003. – № 5–6. – С. 36–37.
21. Шустов В. Способна ли ООН вести війну? / В. Шустов // Международная жизнь. – 2000. – № 11. – С. 52–62.

В статті представлено короткий аналіз миротворчої діяльності ООН в роки “холодної війни”. Розглянуто деякі аспекти проведення операцій по підтриманню миру в світі. В частині, подання локальних конфліктів, через які пролегла лінія протистояння між супердержавами. Розглянуто спроби організації без використання військового потенціалу підтримувати баланс сил в післявоєнному світі. Чітко прослідковується діяльність Ради Безпеки ООН, який виступає гарантом миру в протистоянні двох військово-політичних блоків.

Ключові слова: Організація Об'єднаних Націй, “холодна війна”, мир, локальні конфлікти.

The article gives a brief analysis of UN peacekeeping during the “Cold War”. Some aspects of peacekeeping operations in the world. In particular, the suppression of local conflicts, through which ran a line of confrontation between the superpowers. Deals with attempts to organize without the use of military capabilities to maintain a balance of power in the postwar world. Clearly observed activities of the Security Council, which is the guarantor of peace in two opposing military-political blocs.

Keywords: United Nations, “Cold War”, peace, local conflicts.

УДК 327.33

ББК 66.4

Микола Генік

КОНСТРУЮВАННЯ НОВОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО УСТРОЮ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ПРОГРАМНИХ ПОЛОЖЕННЯХ ЛІБЕРАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ “NIEPODLEGŁOŚĆ”

Конструювання нового геополітичного устрою Центрально-Східної Європи (ЦСЕ) складало один з основних напрямків діяльності Ліберально-демократичної партії “Niepodległość” (ЛДПН). Воно розглядалося у контексті подолання тоталітарного режиму і радянського домінування у ЦСЕ. Елементами цього процесу було розв'язання проблеми кордонів, вирішення питання національних меншин та інспірація діяльності української опозиції. Найважливішими результатами діяльності ЛДПН стало підписання у 1987 р. у Парижі “Заяви у справі принципів польсько-української співпраці”. Ідеологія ЛДПН підготувала основу для досягнення польсько-українського примирення та встановлення між Україною і Польщею відносин стратегічного партнерства.

Ключові слова: українсько-польські відносини, українсько-польське примирення, Ліберально-демократична партія “Niepodległość”, Польща.

Основним змістом польсько-українських відносин другої половини ХХ століття стало міжнаціональне примирення, досягнення якого створило передумови для глибоких геополітичних трансформацій, отримання незалежності державами ЦСЕ, подолання тоталітаризму. Польсько-українське примирення передбачало розв'язання кількох основоположних проблем двосторонніх відносин: розробки нової концепції регіональної безпеки, вирішення проблем кордонів, подолання стереотипів та лібералізації політики щодо національних меншин. Важливу роль у розробці нової концепції польсько-українських відносин відіграла діяльність опозиційної Ліберально-демократичної партії “Niepodległość” (ЛДПН).

ЛДПН виводилася з середовища, згуртованого навколо політичного місячника “Niepodległość”, заснованого у січні 1982 р. Це середовище, збільшуючись, перетворилося в Організацію “Niepodległość”, а 11 листопада 1984 р. – в ЛДПН. Органами партії були: “Niepodległość”, “ABC – Adriatyk, Bałtyk, Morze Czarne”, “Obóz”, “Contra”,

“Wolny Wybór”, “Orientacja na Prawo”, “Głos Poznańskich Liberalów”, “Bez Cenzury” та інші [3].

Політичні ідеологи “Niepodległości” виділяли 4 напрямки польської політичної думки у ставленні до східної політики:

1. Прихильники реалізації Ялтинських домовленостей у вигіднішій для Польщі формі в рамках східного блоку (представники демократичного соціалізму і демократичного комунізму, А.Міхнік, С.Братковський, С.Кісілевський, Я.Кусьнерек).
2. Прихильники підтримки незалежницьких рухів і визнання права на самовизначення (Декларація Солідарності).
3. Прихильники першочергового повалення комунізму (Ю.Мерошевський).
4. Прихильники переваги національних революцій над соціальними (“Niepodległość”) [18, s.8–9; 20, s.182–192].

Публіцист “Niepodległości” виділяв три табори польської політичної думки у ставленні до Росії: націоналісти, які були прихильниками співпраці з Москвою; інтернаціоналісти (федералісти) – вороже налаштовані до Росії прихильники федерації ЦСЄ; та прихильники фінляндизації. Автор критикував всі три напрямки як нереальні. Зокрема націоналісти і федералісти притримуються концепцій, які спираються на схему мислення, сформовану в іншій геополітичній ситуації. “Порозуміння з Росією можливе тільки в одному випадку: коли вона ослабне до тієї міри, що буде змушена вийти з Польщі і не зможе утримати у покорі інших поневолених народів”. Автор сумнівався у можливості федеративного об’єднання з народами, які, борючись проти Росії, перебували під впливом націоналізму, тому найбільш ймовірним вважав конфедерацію [31, s.8–10].

Від 1982 р. “Niepodległość” відстоювала геополітичну перебудову ЦСЄ. У дискусії із С.Братковським, який пропагував обмежену суверенність Польщі взамін за згоду Москви на ліквідацію комуністичного устрою та збереження існуючої рівноваги сил для гарантування польських кордонів, “Niepodległość” заявляла, що для здобуття незалежності необхідно навпаки ліквідувати Ялтинську систему, що створить умови для визволення країн “народної демократії” та західних колоній Росії (України, Білорусії і Балтійських держав). Новий устрій регіону уявлявся як демократична Конфедерація (союз держав ЦСЄ, в якому Польща відігравала б роль, подібну до ролі об’єднаної Німеччини у ЄЕС). Передумовами цих змін були три фактори:

- “1) усунення Росії/СРСР з етнічно не-російської Європи,
- 2) ослаблення функцій державних кордонів і надання права всім зацікавленим до проживання там, де захочуть.
- 3) визнання повних національних і громадянських прав представникам усіх національностей без огляду на місце проживання” [28, s.11–13].

Своїм завданням редакція вважала опрацювання концепції міжнародних відносин у Центрально-Східній і Південній Європі, щоб Росія перестала назавжди загрожувати їм. Передумовою розмов з Росією редакція вважала перемогу над нею, “інакше на “розмови” радимо йти з власним колючим дротом”. Оскільки перемога над Росією на той момент була неможливою, завдання полягало у тому, щоб створити умови для цього у майбутньому. Поразку для Росії можна було наблизити за допомогою незалежності України, Білорусії, Литви, Латвії і Естонії [15, s.20].

Аналізуючи можливості отримання незалежності держав ЦСЄ, публіцист “Niepodległości” виділяв 4 варіанти:

- “1. Безконфліктний вихід Совітів з ЦСЄ.
2. Конфлікт наддержав (війна).
3. Внутрішній розпад СРСР.
4. Національні повстання одночасно у кількох країнах Табору”.

Найбільш ймовірним вважалося поєднання двох останніх варіантів. Успіх національних повстань залежить від його підтримки іншими країнами, а ізольований виступ приречений на поразку. При цьому важливого значення надавалося національному повстанню в Україні. Можливості збереження державності і незалежності для держав ЦСЄ існували тільки у рамках системи союзів. Вісью союзу мали б стати Польща і Україна, приєднання інших держав зміцнило б його. Оборонно-військовий, але не економічний союз Польщі, України, Литви, Латвії і Естонії був би вигідним також для інших держав “народної демократії”, забезпечуючи рівновагу між ЦСЄ, Росією і Німеччиною [32, s.8–11].

Редакція опрацьовувала нову парадигму польської політики. Згідно з їхніми поглядами, Польща кінця ХХ ст. не може бути державою-гегемоном, яка підпорядковує собі менші держави, але демократичною країною, яка відмовляється від деяких короткотривалих, але сумнівних користей, надаючи перевагу далекосяжній політиці порозуміння і союзу з сусідніми державами і народами, “тяжіючими більше до західної культури, ніж до східного батога”. “Політична сила Польщі повинна ґрунтуватися на привабливості співпраці з нею, гарантії взаємної безпеки та економічній і культурній користі, а не гегемоністичних тенденціях”. Для зміни геополітичного устрою необхідними передумовами вважалося негайне і однозначне визнання демократичною опозицією від імені польського народу права поневолених СРСР народів на самовизначення, визнання непорушності східного кордону Польщі та залишення Львова українцям, але не УРСР. “*Niepodległość*” виступала за опіку над поляками за межами Польщі і за “надання права українцям, які проживають у Польщі, на повернення в Бескиди, ведення власної економічної, політичної і національної діяльності, чи еміграції на Захід або до незалежної України”. Початком реалізації згаданої програми мало стати нав’язання співпраці польської опозиції з відповідними національними меншинами в Польщі, з демократичними угрупованнями в сусідніх країнах і демократичними еміграційними організаціями цих народів, надання допомоги організаційно слабшим, проведення спільних акцій всередині і назовні табору, створення порозумінь і укладення договорів перспективного характеру [14, s.10–11; 20, s.175–177].

Основними загрозами змінам у ЦСЄ вважалися міжнаціональні усобиці, які створюють для Росії умови маніпулювання конфліктами. Неврегульованість відносин поляків із сусідніми народами створювала перешкоди для відігнання ними провідної ролі у визвольній боротьбі. Ставилося завдання нав’язання співпраці з опозиційними групами в країнах “народної демократії” та створення представництва на еміграції і встановлення офіційних відносин з еміграційними угрупованнями [16, s.35–36].

Розв’язання проблеми кордонів пропонувалося через їхню ліквідацію і гарантування права вільного пересування і оселення. “Нашим гаслом є: українсько-польський Львів одним з основних міст незалежної України, союзника незалежної Польщі” [21, s.179; 16, s.30–36]. Останнього речення немає в оригіналі “*Niepodległości*” 1982 р.

Новий геополітичний устрій регіону уявлявся як федерація чи конфедерація ЦСЄ, до якої ввійшли б Польща, Україна, Білорусія, Литва, Латвія, Естонія, Чехословаччина, Угорщина, Румунія, і можливо, Югославія, Болгарія й Албанія. “Створення нового Європейського Об’єднання становило б поряд з Росією і Західноєвропейським Союзом, третю економічну, політичну і військову силу, яка б спільно захищала інтереси цих народів. (...) Держави Центральної і Східної Європи уклали б між собою угоди, які сформували б економічний і паспортний союз, гарантували б політичні і культурні свободи національних меншин, створили б можливості вільного оселення в кожній державі, обраній громадянином”. “Виступаємо за визнання поляками існуючих кордонів, тобто залишення незалежній Литві, незалежній Білорусії і незалежній Україні колишніх польських східних кресів, а особливо околиць Вільна і Львова, на основі

суверенного польського рішення, а не в результаті ялтинського диктату Великої Трійки” [33, s.10–12; 34, s.170–171].

Наприкінці 1983 – на початку 1984 рр. тривала розробка програмних засад партії. Програма ЛДПН вимагала перекреслення постанов пакту Ріббентропа–Молотова та домовленостей Великої Трійки в Тегерані, Ялті і Потсдамі, які стосувалися Польщі. Заперечувалася роль СРСР як гаранта польських кордонів. ЛДПН пропонувала укласти угоди з незалежними державами: Україною, Білорусією і Литвою, відмовляючись від колишніх польських східних територій за умови відмови їх від територіальних претензій до Польщі. Передбачалося взаємне гарантування повних прав меншинам. Зазначалося, що польська національна спільнота не повинна проживати в одній державі, але повинна мати гарантовані фундаментальні громадянські права, можливість безперешкодного розвитку та утримування контактів з вітчизною. ЛДПН планувала співпрацювати з антитоталітарними організаціями в інших країнах блоку та прагнути до союзу ліберальних і консервативних угруповань ЦСЄ [6, s.14–17; 7, s.12–13, 15; 10; 38, s.29–30; 37, s.229–230].

ЛДПН пропонувала в рамках Союзу Держав Центральної, Східної і Південної Європи визнання непорушності існуючого східного кордону Польщі та залишення Вільна литовцям, а не Литовській РСР, та Львова українцям, а не УРСР. Діячі ЛДПН передбачали можливість конфедеративного зв'язку деяких незалежних республік СРСР з Польщею [9; 11, s.10]. До складу Спільноти Центрально-Східної Європи ЛДПН зараховувала Україну, Латвію, Литву, Естонію, Білорусію, Чехословаччину, Угорщину, Румунію і, можливо, Югославію. Нова структура поряд з Росією і Західноєвропейським Союзом, становила б третю економічну, політичну і військову силу, яка б спільно захищала інтереси об'єднаних народів. Держави ЦСЄ повинні б укласти між собою угоди про економічний і паспортний союз, гарантування політичних і культурних свобод національних меншин та створили б умови вільного оселення в будь-якій державі за вибором громадянина. Розв'язання проблеми національних меншин ЛДПН вбачала також у підписанні конвенції про подвійне громадянство [9; 11, s.11].

Тадеуш Ольшанський (Ян Лукашув) пропонував створення Європейського Оборонного Союзу, який мав замінити ОВД і НАТО, і до якого не повинні входити США, Канада і Росія. Основу союзу мали складати Франція, Німеччина, Польща і Україна [19, s.5]. Подібною була також пропозиція Є.Іранека-Осмецького про понаднаціональну політичну організацію еміграцій народів ЦСЄ для ведення спільної визвольної акції [29, s.24]. Публіцист “*Niepodległości*” погоджувався з малою ймовірністю створення федерації ЦСЄ. Прихильниками федералізму були переважно емігрантські кола, відірвані від суспільних реалій. “Федералізм, як і гарне ХІХ – вічне гасло “*za waszą wolność i paszą*” можна спокійно вкласти до шухляди з утопіями і вічними ідеями. Ступінь реальності концепції міряється кількістю прихильників, готових її підтримати”. На переконання автора, більшість суспільств ЦСЄ є націоналістичними і не схильними до федералізму [30, s.6–9].

Національним меншинам гарантувалася умови національного, політичного, релігійного і економічного розвитку. Ревізія умов Ялтинських домовленостей мала супроводжуватися досягненням порозуміння з сусідами. Зокрема, з незалежною Україною передбачалося укладення договору про відмову Польщі від колишніх східних земель при умові надання проживаючим там полякам та тим, що захочуть оселитися всіх національних прав, якими будуть користуватися українці у Польщі. Визнавалося право вільного вибору місця проживання та підтримувалося вимогу повернення напливового російського населення з західних республік СРСР на батьківщину [36, s.2; 35, s.2]. Дехто заперечував можливість на перших порах вільного вибору місця проживання громадянами конфедеративного союзу. Особливо це стосувалося Львова і Вільна, від яких поляки мусять відмовитися, що не означало стерти зі своєї історії. “Сьогодні

не володіємо жодним клаптиком незалежної території, тому спочатку виборім Польщу у кордонах ПНР, а потім подумаймо, що отримаємо, пробуючи приєднати Вільно і Львів”. Намагання ревізії кордонів приведе до перетворення українців і литовців з союзників у ворогів, створить умови для висунення аналогічних претензій Німеччиною до Польщі та унеможливить отримання незалежності. “Тому справа майбутніх кордонів повинна бути розв’язана ще до розпаду СРСР”. Автор статті називав надзвичайно шкідливою заяву групи “Samostanowienie” про можливість від’єднання певних територій, що були частиною II Речіпосполитої, від території Польської держави тільки згідно з рішенням суверенних, легальних, демократично обраних польських властей на бажання населення. Критикуючи таку позицію, публіцист задавав питання, чому висуваючи принцип легітимізму, група “Samostanowienie” не визнає права лондонського уряду приймати рішення та не згадує про справу т.зв. Повернутих земель. Звернувши увагу на позитивні зрушення у польсько-українських відносинах та заяву УГВР, публіцист констатував, що “було б погано, коли б витягнуті з обох сторін руки десь розминулися” [32, s.8–11].

Напередодні 11 листопада 1984 р. у Варшаві ССН, ПРВ та ЛДПН поширили листівки, в яких відсутність незалежності деяких народів ЦСЄ після Першої світової війни кваліфікувалася як причина поділу Польщі у 1939 р. “Дорога до свободи веде через співпрацю з братами з-за Судетів, Карпат і Бугу. Окремо слабші від Советів, але разом сильніші – можемо бути впевненими у перемозі” [12, 64–65].

У березні 1987 р. у Парижі було підписано “Заяву у справі принципів польсько-української співпраці”. З польського боку від імені Ліберально-демократичної партії “Niepodległość” та Організації Wolność–Sprawiedliwość–Niepodległość її підписав Є.Таргальський, від імені КУППО – представник президента М.Плав’юка В.Малинович. В заяві стверджувалося, що польсько-українська співпраця становить життєву необхідність і її основою мають стати наступні принципи. Незважаючи на відсутність повноважень розв’язувати проблему кордонів в юридичному сенсі, сторони погодилися, що існуючий кордон повинен бути збережений як кордон між майбутніми незалежними польською і українською державами. Всі історичні умови та міжнародні конвенції стосовно польсько-українських відносин повинні втратити силу. Сторони зобов’язалися поборювати у своїх середовищах тенденції висунання територіальних претензій до партнера та висловлювали надію на затвердження існуючих кордонів майбутніми парламентами обох держав. Значна увага приділялася захисту прав національних меншин. Сторони підтримували право національних меншин на вільний розвиток та зобов’язалися поборювати всякі прояви національної дискримінації з боку держави чи суспільства. Було заявлено про необхідність негайного створення у Польщі власної ієрархії УКЦ на чолі з єпископом та власної системи освіти української меншини. Підтримувалося слушне право українців на повернення на їхні землі, з яких були безправно виселені комуністичними властями. Заява висловлювалася також на користь права поляків в Україні на власну систему освіти і необмежений національний розвиток. Наприкінці заяви стверджувалося, що тільки спільна політична боротьба поляків, українців та інших народів Міжмор’я може привести до здобуття ними вільних і незалежних держав [9; 25, 1; 24, 6].

З метою координації співпраці народів ЦСЄ у боротьбі за незалежність, демократію і плюралізм 21 вересня 1986 у Відні було засновано організацію “Pro Cooperation”, яка об’єднувала колективних та індивідуальних членів, які представляли болгарів, чехів, естонців, литовців, латвійців, поляків, румунів, словаків і українців. Її колективними членами виступали Конференція українських політичних партій і організацій, ЛДПН, болгарська соціал-демократична партія, Світова рада вільних румунів та Верховний комітет визволення Литви. У квітні 1987 р. було прийнято її програмову відозву “Прололошуємо співпрацю”. “Pro Cooperation” видавала часопис “Akord” [2; 16].

Значна увага приділялася інспірації діяльності української опозиції. У 1988 р. у підпіллі на кошти польської та української діаспори почав виходити позацензурний двомовний бюлетень “Serwis ukraiński”, а з 1989 р. також “Opinie ukraińskie”. Їхнім редактором був проф. Богдан Струмінський з Бостонського університету (США). На думку видавців, польсько-українські відносини мають стратегічне значення для політичного і економічного формування Центрально-Східної Європи. Мотивом видання згаданих часописів редакція називала також явище, коли “відсутність правдивої своєчасної інформації та політичних помислів утворює стереотипи, ресентименти і упередження у відносинах між Польщею і Україною, а одночасно ослаблює волю взаємного розуміння та співробітництва”. Незважаючи на відцентрові тенденції в СРСР та поступове унезалежнення України, видавці “Opinie ukraińskich” констатували наявність загрози для польсько-українських відносин внаслідок відсутності серйозного і постійного зацікавлення політичних еліт Речіпосполитої українською проблематикою та українських еліт – польською. “Цю луку заповнюють ресентименти і стереотипи. Спорадичні візити і заяви залишаються у сфері символічних дій і не замінять творення політичного бачення польсько-українських відносин, яке б визначало площину спільних інтересів та співпраці” [17; 26].

У 1988 р. було опубліковано проект програми Українського Національного Демократичного Союзу, який мав об’єднати представників української меншини, а “Самостійник” вважався друкованим органом Союзу. У значній мірі програма УНДС нагадувала програмні принципи ЛДПН. Міжнародні відносини ЦСЄ пропонувалося врегулювати за допомогою інтеграційного об’єднання. “УНДС старатиметься встановити військовий союз між країнами, які розволені між Росією і Німеччиною. Цей союз буде заснований на засадах рівного права. Ніяка держава не буде домінуючою силою. Союз буде мати оборонний характер”. Зазначаючи, що європейські кордони не є справедливими для всіх держав, зміна кордонів допускалася тільки дипломатичним шляхом, а не військовим. Заперечувалася концепція повернення до довоєнних кордонів, яка була основним постулатом польського еміграційного уряду. УНДС домогалася повних прав для усіх національних меншин України та гарантування аналогічних прав українській меншині у сусідніх країнах [8, s.2]. Через “Самостійник” редакція “ABC” зверталася до української опозиції з пропозицією висловити свою позицію щодо широкого кола проблем польсько-українського зближення і співпраці, ролі в цих процесах національних меншин, перспектив політико-економічного блоку ABC [1, s.33].

Трансформаційні процеси вплинули на перегрупування польської політичної системи і падіння впливів ЛДПН. Весною 1988 р. в умовах конспірації проведено з’їзд ЛДПН, на якому проявилися розходження. В лютому 1990 р. конгрес ЛДПН прийняв рішення про перехід до легальної діяльності. Тоді ж було актуалізовано програму партії з 1984 р. [4, s.24–27]. Деякий час партія намагалася консолідувати правий спектр партійної системи. 1 травня 1990 р ЛДПН провела у Варшаві Конгрес Польської Правди [5]. Ідеологія ЛДПН підготувала основу для досягнення польсько-українського примирення та встановлення між Україною і Польщею відносин стратегічного партнерства.

1. Archiwum prywatne J.Targalskiego w Warszawie. “До представників української опозиції...” – Лист польських друзів // Самостійник. Вісник Українського Національного Демократичного Союзу. – 1988. – Ч. 4 (13). – С. 33.
2. Archiwum prywatne J.Targalskiego w Warszawie. Co je “Pro Cooperatione” // Akord. List Pro Cooperatione. – 1989. – Č. 3. – [S. 16].
3. Archiwum prywatne J.Targalskiego w Warszawie. Liberalno-Demokratyczna Partja “Niepodległość”. [ulotka].
4. Archiwum prywatne J.Targalskiego w Warszawie. Majchrzak P. Szanowni Państwo! / Piotr Majchrzak // Program Liberalno-Demokratycznej Partii “Niepodległość”. – Warszawa : Delikon, 1990. – 28 s.

5. Archiwum prywatne J.Targalskiego w Warszawie. Prezes Rady Politycznej L-DP“N” Piotr Majchrzak. [Press release]. – Warszawa, 3. V. 1990.
6. Archiwum prywatne J.Targalskiego w Warszawie. Program Liberalno-Demokratycznej Partii “Niepodległość”. – Warszawa : Delikon, 1990. – 28 s.
7. Archiwum prywatne J. Targalskiego w Warszawie. Program Liberalno-Demokratycznej Partii “Niepodległość”. – Poznań : Wydawnictwo im. Lecha Zondka, B.d. – 24 s.
8. Archiwum prywatne J. Targalskiego w Warszawie. Програма Українського Національного Демократичного Союзу // Самостійник. Вісник українського незалежного слова. – 1988. – Вип. 1 (10). – С. 2.
9. Archiwum prywatne W.Mokrego w Krakowie.
10. Biblioteka Narodowa. – Dokumenty życia społecznego. – Sygn. I-2. Teczka. Partie polityczne. 1989–1990. Liberalno-Demokratyczna Partia “Niepodległość”. Program. – Warszawa : Delikon, 1990. – 27 s.
11. Boruta M. Problemy etniczne i polityka. Wybrane zagadnienia w opiniach środowisk niezależnych. Ludzie – Partie – Czasopisma / Mirosław Boruta. – Kraków : Towarzystwo Pomost, 2000. – 19 s.
12. Droga do wolnej Polski // Nowa Koalicja. – № 1. – 1985. – S. 64–65.
13. Genyk M. Polish-Ukrainian reconciliation in political conceptions of Liberal-Democratic Party “Niepodległość” / Mykola Genyk // Warsaw East European Conference 2010. Where are we? Post-Communist and post-Soviet countries over past twenty years. Abstracts / Bibliotheca Europae Orientalis XXXVI. Parva 5. – Warszawa, 2010. – P. 19–20.
14. L. M. Czy sama Polska może być niepodległa / L. M. // Niepodległość. Miesięcznik polityczny. – № 8/9. – 1982. – S. 10–11.
15. L. M. Koniec okresu ochronnego na niedźwiedzie / L. M. // Niepodległość. – № 7. – 1982. – S. 19–22.
16. L. M. Wolność, Demokracja, Niepodległość / L. M. // Niepodległość. – № 11/12. – 1982. – S. 30–36.
17. Les archives de l’Institut Litteraire a Paris. – Les coupures de presse. – CP. – 1990. – Vol. 4.
18. Leszek Morfeusz. Polacy wobec kwestii wschodniej / Leszek Morfeusz // Niepodległość. – № 18/19. – VI–VII 1983. – S. 8–10; № 20. – VIII 1983. – S. 20–25.
19. Łukaszów Jan. Listy czytelników na temat program / Jan Łukaszów // Niepodległość (Warszawa; Kraków). – № 28. – IV 1984. – S. 3–5.
20. Mieszek Morfeusz. Czy sama Polska może być niepodległa ? / Mieszek Morfeusz // Niepodległość. Wybór z pierwszych 28 numerów / Opracował Józef Darski. – London: Polonia, 1985. – S. 175–177.
21. Mieszek Morfeusz. Niepodległość / Mieszek Morfeusz // Niepodległość. Wybór z pierwszych 28 numerów. – S. 177–180.
22. Mieszek Morfeusz. Polacy wobec kwestii wschodniej / Mieszek Morfeusz // Niepodległość. Wybór z pierwszych 28 numerów. – S. 182–192.
23. Niepodległość. Wybór z pierwszych 28 numerów / Opracował Józef Darski. – London : Polonia, 1985. – 236 s.
24. Oświadczenie w sprawie zasad współpracy polsko-ukraińskiej // Niepodległość. – № 14. – V 1988. – S. 6.
25. Oświadczenie w sprawie zasad współpracy polsko-ukraińskiej // Nowa Koalicja. – № 5. – 1988. – S. 1.
26. Oświadczenie Wydawnictwa Liberalno-Demokratycznej Partii “Niepodległość” w Lublinie na zakończenie wydawania pism “Serwis ukraiński” i “Opinie ukraińskie” // Українські погляди / Opinie ukraińskie. – Lublin : Wydawnictwo LDP “N”. – N 4/5. – październik–grudzień 1990.
27. Oświadczenie. Do braci Ukraińców, Białorusinów i Litwinów. Propozycja wspólnego stanowiska wobec granicy polsko-ukraińskiej, polsko-białoruskiej i polsko-litewskiej. Warszawa 16 XII 1984 // Niepodległość. – Gdańsk ; Kraków ; Lublin ; Poznań : Wydawnictwo ANTYK. – № 1. – XI. 1985. – S. 21–22.
28. Polemiki. St.Bratkowskiego posłanie do L.Breźniewa // Niepodległość. Miesięcznik polityczny. – № 3. – 1982. – S. 11–13.
29. Przedrukujemy poniżej fragmenty wywiadu z J.Peleńskim / Wywiad przeprowadził Józef Darski // Niepodległość. – Gdańsk ; Kraków ; Lublin ; Poznań : Wydawnictwo ANTYK. – № 1. – XI 1985. – S. 22–24.
30. Tuhajbejowicz Azja. Ja też się boję / Azja Tuhajbejowicz // Niepodległość. – Gdańsk ; Kraków ; Lublin ; Poznań : Wydawnictwo ANTYK. – № 2. – XII 1985. – S. 6–9.
31. Tuhajbejowicz Azja. Nacjonaliści i internacjonaliści albo realiści i federaliści / Azja Tuhajbejowicz // Niepodległość. – № 1. – XI 1985. – S. 8–10.
32. Tuhajbejowicz Azja. O niepodległości bez pasty “Komfort” / Azja Tuhajbejowicz // Niepodległość. – Gdańsk ; Kraków ; Lublin ; Poznań : Wydawnictwo ANTYK. – № 3. – II 1986. – S. 8–11.
33. Wojskowy Wojtek. Europa przyszłości / Wojtek Wojskowy // Niepodległość. – № 26. – II 1984. – S. 10–12.
34. Wojskowy Wojtek. Europa przyszłości / Wojtek Wojskowy // Niepodległość. Wybór z pierwszych 28 numerów. – S. 168–172.
35. Założenia programowe (wersja pierwotna) // Niepodległość. – № 28. – IV 1984. – S. 1–3.
36. Założenia programowe // Niepodległość. – № 21–22. – IX–X 1983. – S. 1–3.
37. Założenia programowe // Niepodległość. Wybór z pierwszych 28 numerów. – S. 227–232.
38. Założenia programowe. Jedność w różnorodności. Propozycja platformy współpracy opozycji polskiej // Niepodległość (Warszawa ; Kraków). – № 28. – IV 1984. – S. 27–33.

39. Інтерв'ю з Єжи Таргальським (Юзефом Дарським), Варшава, 22 VIII 2006.

Конструювання нового геополітичного устрою Центрально-Всхідної Європи (ЦВЕ) становило одне з основних напрямків діяльності Ліберально-демократичної партії “Niepodległość” (ЛДПН). Воно розглядалось в контексті подолання тоталітарного режиму та радянського домінування в ЦВЕ. Елементами цього процесу було вирішення проблеми кордонів, національних меншин та натхнення діяльності української опозиції. Найважливішими результатами діяльності ЛДПН стало підписання в 1987 р. в Парижі “Заявлень про принципи польсько-українського співробітництва”. Ідеологія ЛДПН підготувала ґрунт для досягнення польсько-українського примирення та встановлення між Україною та Польщею стратегічного партнерства.

Ключові слова: українсько-польські відносини, українсько-польське примирення, Ліберально-демократична партія “Niepodległość”, Польща.

Shaping of a new geopolitical order in East Central Europe was one of guidelines for the activities of Liberal-Democratic Party “Niepodległość” (LDPN). That was considered in the context of overcoming of totalitarianism and Soviet sway in East Central Europe (ECE). That process consisted in resolution of the borders and national minorities issues and inspiration of Ukrainian opposition activities. The most significant result of LDPN’s activities was signing of the “Declaration about the principles of the Polish-Ukrainian Collaboration” in Paris in 1987. LDPN’s ideology had paved the way for achievement of the Polish-Ukrainian reconciliation and establishment of strategic partnership relations between Poland and Ukraine.

Keywords: the Polish-Ukrainian relations, the Polish-Ukrainian reconciliation, Liberal-Democratic Party “Niepodległość”, Poland.

УДК 94 (4) 1945 (п 39)

ББК 63.3 (Укр) 7

Іван Пендзей

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УГОРЩИНІ (1988–1990 рр.).* ПРОБЛЕМИ ПОЛІТИЧНОЇ РЕФОРМИ В УНР У ВИСВІТЛЕННІ УГОРСЬКИХ УЧЕНИХ, ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА МАТЕРІАЛАХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ (м. ДЬЙОР, 18–21 БЕРЕЗНЯ 1988 р.).

У статті відображено широкий спектр думок, точок зору, поглядів угорських учених, висловлених ними в науковій літературі, засобах масової інформації та на конференції в м. Дьйорі, а також науковців ряду соціалістичних і капіталістичних країн, колишніх дисидентів на актуальні тоді проблеми “реального соціалізму”, демократизації суспільно-політичного життя Угорщини.

Ключові слова: К.Печі, політична реформа, радянська модель державного планового господарства – сталінська модель соціалізму, “криза моделі”, “перебудова” М.Горбачова, досвід угорської реформи 1968 р., пропозиції угорських учених І.Шлети та Й.Бауера, Янош Корнаї, І.Пожегаї, “демократична гуманна економічна і соціальна модель соціалізму”.

Задовго до “перебудови” в СРСР, починаючи з 1984 р. в УНР велась наукова робота по розробці принципів реформи, яка охопила б сфери економіки, політики та ідеології. Проблеми реформи тривалий час знаходились у центрі уваги вчених відділу соціалістичних країн Інституту світової економіки Угорської Академії наук. Про масштаби і глибину її вивчення свідчить стаття завідуючого цим відділом, доктора економічних наук, професора Кальмана Печі, опублікована в радянському журналі “Рабочий класс и современный мир” на початку 1988 р. [5].

У цій статі реформа, започаткована в 1968 р., проаналізована на фоні соціально-економічного становища європейських соціалістичних країн у тому числі й СРСР. Якісні показники розвитку їх економіки оцінено як “несприятливі”. “Тяжке становище економіки в окремих країнах, на думку дослідника, поєднувалося з кризою соціально-політичною (Польща). У Югославії, а також ряді інших соціалістичних країн спостері-